

Okul Psikolojik Danışmanlarının Dijital Okuryazarlık Kapasitelerinin Geliştirilmesine Yönelik Deneysel Bir Çalışma

Ayhan TURA¹, Gökhan ATİK², Yusuf SAYGI³, Aynur Mutlu AKAY⁴, Barış GÜNDÜZTEPE⁵

¹ Merkez Müdürü, Kızılcahamam Rehberlik ve Araştırma Merkezi, kabristan2025@gmail.com

² Doç. Dr., Ankara Üniversitesi ,Eğitim Bilimleri Fakültesi, gatik@ankara.edu.tr

³ Müdür Yardımcısı, Kızılcahamam Rehberlik ve Araştırma Merkezi, ramkizilcahamam@gmail.com

⁴ Öğretmen, Kızılcahamam Rehberlik ve Araştırma Merkezi, aynurmutluyilmaz@gmail.com

⁵ Öğretmen, Kızılcahamam Rehberlik ve Araştırma Merkezi, barisgunduztepe@gmail.com

Özet

Günümüz dünyasında teknolojinin hızla ilerlediği, dijitalleşmenin her alanda yaygınlaştığı görülmektedir. Teknoloji ve internet; eğitim, alışveriş, haberleşme, sağlık, güvenlik, bankacılık vb. pek çok alanda günlük hayatımızı kolaylaştırmaktadır. İnternet ve teknoloji alanında yaşanan gelişmeler öyle bir boyuta gelmiştir ki internet hayatımızı kolaylaştırmanın ötesinde temel psikolojik ihtiyaçlarımızı da karşıladığımız bir araç haline dönüşmüştür. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kuramı bu psikolojik ihtiyaçlar göz önüne alınarak Maslow 2.0 Dijital İhtiyaçlar Hiyerarşisi olarak günümüze uyarlanmıştır. Bu yeni kuramda Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisindeki fizyolojik ihtiyaçlar kablosuz internet ve cihazların pil ömürleri gibi dijital unsurlarla değiştirilmiştir. Güvenlikle ilgili ihtiyaçların yerini siber güvenlik unsurları; ait olma ve sevgi ihtiyaçlarının yerini sosyal medya ve anlık mesajlaşma uygulamaları almıştır. Saygınlık, sosyal ağ platformları üzerinden elde edilmekte, kendini gerçekleştirme ise, çevrimiçi süreçlerde üretilmiş içeriklerle ifade edilmektedir. (Akyazı,2022).

Bu gelişmeler dijital okuryazarlığı günümüzün en önemli becerilerinden biri haline getirmiştir. Yirmili yaşlar ve sonrasında dijital ortam, internet ve web ile ilk kez tanışan bireyleri ifade eden dijital göçmenlik, teknolojik araçların kullanımı ve teknoloji tabanlı öğrenme konularında zorluklar yaşayan veya çeşitli uyum sorunlarına maruz kalan, teknoloji okuryazarlığı açısından dijital yerlilere göre daha düşük düzeyde yetkinlik gösteren bireyleri tanımlamaktadır (Arabacı ve Polat, 2013). Dijital göçmenlerin dijital okuryazarlık becerilerini kazanması oldukça önemlidir. Çünkü Prensky'nin (2001) "dijital yerli" olarak adlandırdığı, teknoloji ile dünyaya gelen ve yetişen günümüz çocukları, teknolojiyi kullanmada becerili olabilirler ancak teknolojiyi ne şekilde kullanacaklarına veya kullanım sırasında nelere dikkat etmeleri gerektiğine tek başlarına karar veremeyebilirler (Selwyn ve Odabaşı, 2017).

Bu bağlamda okul psikolojik danışmanları karşımıza önemli bir bileşen olarak çıkmaktadır. Çünkü okul psikolojik danışmanları okul sistemi içerisinde öğrencilerin psikolojik ihtiyaçlarını fark edip onlara doğrudan temas edebilecek konumdadır. Okul psikolojik danışmanlarının "dijital yerli" olarak adlandırdığımız öğrencilerin psikolojik ihtiyaçlarını hangi dijital yoldan karşılamaya çalıştıklarını fark etme ve bu süreçte onları teknolojiyi etkin bir şekilde kullanma ve teknolojinin riskleri açısından bilinçlendirme gibi önemli bir sorumluluğu bulunmaktadır. Psikolojik danışmanların dijital okuryazarlık becerilerinin artması bu konuda öğrenci ve velilere rol model olmaları açısından oldukça önemlidir. Ayrıca

okul psikolojik danışmanlarının dijital okuryazarlık kapasitelerinin artırılması onların mesleklerini icra ederken teknolojiyi daha işlevsel kullanmaları açısından da önemlidir.

Bu araştırmada okul psikolojik danışmanlarının dijital okuryazarlık becerilerinin artırılması amaçlanmıştır. Bu kapsamda dört oturumluk dijital okuryazarlık eğitimi hazırlanmıştır. Bu çalışmada, “Dijital okuryazarlık eğitiminin okul psikolojik danışmanlarının dijital öz yeterlikleri üzerindeki etkisi nedir?” sorusunun yanıtı aranırken, “Dijital okuryazarlık eğitimi alan okul psikolojik danışmanlarının dijital öz yeterlik ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir farklılık vardır.” hipotezi test edilmiştir.

Araştırma “ön test-son test kontrol grupsuz deneme modelinde” desenlenmiştir. Araştırma grubunu 2023–2024 yılında Kızılcahamam ve Çamlıdere’de görev yapan 15 okul psikolojik danışmanı oluşturmuştur. Katılımcıların %86,7’si ($n = 13$) kadın, %13,3’ü ($n = 2$) ise erkektir. Katılımcıların yaş ortalaması 33.27 ($SS = 7.66$) arasında değişmektedir, minimum yaş 24 ve maksimum yaş 57’dir. Araştırma grubumuzda yer alan okul psikolojik danışmanlarına yönelik dört oturumluk “Dijital Okuryazarlık” eğitimi hazırlanmıştır. Eğitimin içeriği hazırlanırken ihtiyaç analizi formu oluşturulmuş ve buradan alınan verilerden faydalanılmıştır. Ayrıca uzman görüşünden faydalanılmıştır. Eğitimi bilişim alanında uzman Bilişim Teknolojileri Rehber Öğretmeni ve Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanında uzmanlar vermiştir.

Araştırma verileri “Dijital Okuryazarlık Ölçeği” aracılığıyla toplanılmıştır. Bu ölçek Üstündağ, Güneş ve Bahçivan (2017) tarafından Türkçeye uyarlaması yapılmış ve bu çalışma sonucunda 10 maddelik ve tek boyutlu bir ölçek elde edilmiştir. Ölçeğin araştırmada kullanılması için gerekli izinleri alınmıştır. Ölçek, psikolojik danışmanlara eğitimden önce ve sonra uygulanmıştır. Ön ve son test puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı bağımlı örneklem t -testi ile analiz edilmiştir.

Çalışmada, 15 okul psikolojik danışmanından alınan veriler bağımlı örneklem t -testi için gerekli varsayımları karşılamıştır. Öncelikle, ön test ve son test puanları arasındaki ilişkinin değerlendirildiği bir korelasyon analizi yapılmıştır. Bu analizde, ön test ve son test puanları arasındaki korelasyon katsayısı 0.380 olup, istatistiksel olarak anlamlı değildir ($r = .380$, $p = .163$). Bağımlı örneklem t -testi sonuçlarına göre, katılımcıların ön test puanları ile son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur ($t(14) = -5.460$, $p < .001$). Katılımcıların dijital öz yeterlik puanlarının, eğitim öncesi ve sonrası arasında ortalama 9.27 puanlık bir artış olduğu bulunmuştur (*Ön test ort.* = 31.47, $SS = 6.47$; *Son test ort.* = 40.73, $SS = 5.18$). Bu sonuçlar, dijital okuryazarlık eğitiminin okul psikolojik danışmanlarının dijital öz yeterlikleri üzerinde olumlu bir etkisinin olduğunu göstermektedir.

Bu çalışma kapsamında; çalışmanın devamının getirilerek ikinci faz eğitimlerinin planlanması ve bu doğrultuda içeriklerin geliştirilmesi, geliştirilen eğitim programının daha çok uygulamaya dayalı olması, çalışmanın iş birliklerinin genişletilerek etkinliğinin artırılması hedeflenmektedir. Sonraki çalışma gruplarında kontrol gruplu desenlemelerin kullanılması, Milli Eğitim Hedefleri doğrultusunda öğretmenlerin dijital okuryazarlık becerilerinin geliştirilmesine yönelik eğitimin geliştirilip geçerliği ve güvenilirliği artırılarak çalışmanın yaygınlaştırılması, dijital yerli bireylerde Rehberlik ve Psikolojik Danışma alanında yeni teknolojik uygulamaların etkinliklere entegre edilerek araştırma yapılması, dijital okuryazarlık alanında teknolojinin işlevsel kullanımı konusunda araştırma yapılması önerilmektedir.

Anahtar sözcükler: Dijital okuryazarlık eğitimi, psikolojik danışman, dijital göçmen, dijital yerli, Maslow 2.0 Dijital İhtiyaçlar Hiyerarşisi

Kaynakça

- Akyazı, T. E. (2022). Maslow 2.0 Dijital İhtiyaçlar Hiyerarşisi bağlamında dijital okuryazarlık ve pozitif psikolojik sermaye ilişkisi: İmalat sektöründe bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 49, 345–363. <https://doi.org/10.52642/susbed.1160850>
- Arabacı, D. B., & Polat, M. (2013). Dijital yerliler, dijital göçmenler ve sınıf yönetimi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(47), 11–20. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/esosder/issue/6161/82824>
- Prensky, M. (2001). Digital natives, digital immigrants. *On the Horizon*, 9(6), 1-5. <https://doi.org/10.1108/10748120110424843>
- Selwyn, N. & Odabaşı, H. F. (2017). Çocuklar ve gençlerin dijital yaşamla mücadeleleri. H. F. Odabaşı (Ed.), *Dijital yaşamda çocuk içinde* (ss. 1-18). Pegem Akademi.
- Üstündağ, M.T., Güneş, E., ve Bahçivan, E. (2017). Turkish adaptation of Digital Literacy Scale and investigating pre-service science teachers' digital literacy. *Journal of Education and Future*, 12: 19-29.
- Yıldız, E. P. (2021). Academist Perceptions on the Use of Web 2.0 Tools Through Maslow's Needs Hierarchy: A Case Study. *Education Quarterly Reviews*, 4(1), 173-188.